

Gezien en gekend

viering van 28 februari 2010

Inleiding

De zwaarte van je lichaam, of de zwaarte van je hart,
berooft je van de schoonheid om je heen.
Je wordt omlaag getrokken naar de aarde,
En daardoor wordt alles beperkt.
Maar wanneer je die zwaarte van je afschudt en
er komt vreugde in je op, dan voel je je licht.
Alle goede neigingen zoals tederheid en tolerantie,
vergevingsgezindheid, liefde en waardering, al die
prachtige eigenschappen ontstaan wanneer je licht bent.
Licht van geest, licht van ziel en licht van lichaam.
Waar komt muziek vandaan, waar komt zingen vandaan,
waar komt de dans vandaan? Het komt allemaal voort uit
iets onbenoembaars, iets ongrijpbaars binnen in ons. Wanneer
je geestelijk leven tot bloei komt, dan verlicht dat alle lasten
die je moet dragen. Het maakt het leven zachter, alsof het
op een oceaan van leven drijft. Je vermogen om te waarderen
maakt je lichter. Het leven is net als de oceaan waar we vandaan komen.
Zonder waardering zinken wij mensen als een
stuk ijzer of steen naar de bodem van de zee.
Je kunt niet blijven drijven zoals een boot, die is hol. Jij niet.
Niet, je mag gezien en gekend worden, nee
je moet gezien en gekend worden. Het is een levens-
voorwaarde. Ezau ziet Jacob en Jacob ziet Ezau.
Steeds treden mensen je tegemoet, geen ontkomen aan.
Alle werkelijke leven is ontmoeting; lieflijk en sympathiek,
pijnlijk en gewelddadig, genaderijk en barmhartig.

God, waar ben je dan zelf? Hebben wij hem gezien en gekend?
Door zoeken wordt hij niet gevonden, het wil mij soms ontmoeten.
We ervaren misschien niets van hem, maar weten doen we alles, want je
kent van hem niets afzonderlijks meer. Het ontmoet mij en dan moet ik wel:
huilen, vechten, zingen, lachen. En dan kun je het
heilige grondwoord uitspreken, ken je mij, ken ik jou? Ik ben er.

Alle werkelijk leven is ontmoeting.
Alle werkelijk leven is Godsontmoeting.

Overweging

Ze moeten elkaar weer ontmoeten. Of ze willen of niet. Jan Pieter Balkenende en Wouter Bos, Sven Kramer en Gerard Kemkers, Jacob en Ezau. Ze hebben elkaar belazerd, ze hebben ruzie gehad of hebben het nog. Ze blijven er aan denken en Jacob blijft er aan denken. Wel twintig jaar probeert Jacob een leven te leiden, een leven dat economisch geslaagd is, evenals dat van Ezau overigens(ze hoeven niet per se), maar het onherroepelijke moet gebeuren. De vraag is wel, hoe doe je dat na twintig jaar? Het is alsof je op de tv kijkt naar Opsporing verzocht, maar dan eeuwen en eeuwen geleden. Jacob stuurt diplomatieke verkenners uit, een soort informateurs avant la lettre en inderdaad 200 kilometer verderop in het Seirgebergte woont Ezau en die hoort dat Jacob zich wel met zijn broer wil verzoenen. Ezau, als altijd impulsief zegt onmiddellijk ja,

wil onmiddellijk komen, maar laat wel merken dat hij 400 man wil meenemen. Jacob schrikt zich het ape lazerus, want hij weet donders goed dat Ezaü daar een soort vrijbuiterbestaan leidt en enige honderden diehards (een soort Taliban) om zich heen heeft. Hij is er beslist niet zeker van of Ezaü de rekening even komt vereffenen. Jacob is een strateeg en splitst zijn karavaan in tweeën zodat als de ene helft wordt afgeslacht hij altijd nog de andere helft over heeft. Jacob is bepaald geen held. Hij bidt tot God "Red mij toch uit de hand van mijn broeder", roept hij in zijn ellende. Maar gewiekt als hij is vergeet hij niet Jahweh in herinnering te brengen dat Hij hem een groot en talrijk volk had beloofd. Zo talrijk als de zandkorrels aan de zee. Dat gaat mooi niet door als we straks allemaal in de pan worden gehakt. Dat kun je toch niet maken God? Hij ontwikkelt een soort cadeaustategie. Uit zijn veestapel verzamelt hij 200 geiten, 20 bokken, 200 ooiën, 20 rammen, 30 kamelen met hun veulens, 40 koeien, 10 stieren en 30 ezels. Alles bij elkaar bijna 600 stuks vee. Maar hij durft ze zelf niet naar Ezaü te brengen. Hij stuurt een aantal bedienden voor zich uit, die ieder een deel van de kudde bij zich heeft. Tussen de geschenkdeputaties zijn grote ruimten. Ezaü krijgt dus zijn cadeau in afleveringen, die steeds spannender worden. Steeds meer schapen, steeds fraaiere geiten, vettere koeien en prachtiger kamelen. Misschien dat op die manier de wraakzucht van Ezaü een stuk vermindert. Dat is psychologisch heel goed uitgedacht, het zijn de diplomatieke strategieën van eeuwen. Als je je angst wil bezweren.

Dan komt het moment daar. Jacob staat midden in de nacht op en brengt al zijn bezittingen, zijn vrouwen en 12 kinderen en de slavinnen Bilha en Zilpa naar de overkant van de rivier de Jabbok en blijft geheel alleen achter. En er gebeurt iets dat zijn leven fundamenteel verandert. Hij wacht in diepe duisternis, nat van het angstzweet de komende dag af. Misschien slaapt hij, misschien niet. Maar hij wordt onverhoeds door iemand aangevallen. Het wordt een titanengevecht, maar beiden geven ze het niet op. Het lukt de vreemde aanvaller niet hem tegen de grond te werpen en die ontwricht de heup van Jacob. Bijna niets doet zo zeer als een ontwrichtte heup. Maar ondanks de misselijk makende pijn laat de aanvaller niet los. "Laat me los het wordt dag" Dat moet geen gewoon mens zijn waarmee hij zo bitter vecht. En Jacob zegt hijgend: "Ik laat je niet gaan tenzij je me zegent". Hoe heet je vraagt de aanvaller? Je naam zal niet meer Jacob luiden, maar Israël. Dat betekent 'gestreden met God en standgehouden'.

Standgehouden. Heeft het zin je af te vragen wat daar nu in Godsnaam gebeurd is? Zo'n fundamentele existentiële worsteling. Je komt er niet onder uit het je af te vragen, maar ik betrap me er op dat ik het misschien wel begrijp en het heel wil laten. Wie zal weten wat er allemaal in onze hoofden schuilt als we leven zoals we leven? Wie weet van onze moed en lafheid, van ons zwetend wakker worden en bij de dageraad als het licht ons aanraakt. In het boek Job staat geschreven:

'God spreekt op een wijze, of op twee

Maar gij let daar niet op.

In een droom, in een nachtgezicht,

In sluimering op het bed.

Dan opent Hij het oor der mensen

En schrikt hen op door de vermaningen, tot hen gericht.' (Job 33,14)

Maar zelfs al in het Oude testament worden dromen geminacht. Dromen zijn toch bedrog? Maar Job zegt dat de mens niet meer naar God luistert, als hij niet meer naar zijn dromen luistert. Het gaat dus niet over het openen van het oog, maar om het openen van het oor. Het is in wezen een zien in de diepte van de onbewuste zielkrachten, en wat er zich daar, ver beneden de bewust verstandelijke activiteit aan je wordt meegedeeld. Als je het aanvaardt kom je tot een diepere gehoorzaamheid en een dieper begrijpen. Meer dan je ooit vergund is als je bewust nadenkt en reflecteert. Je kunt jaren supervisie ondergaan, maar het schouwen van, is het eigenlijke horen van God. Dat kan als een onverhoedse aanval zijn. Het is ook het buitengewoon bijzondere aan het verhaal van Jacob. Wat benadrukt wil zijn is het fysieke ervan. Hij krijgt een rotklap tegen zijn heup en blijft mank. Het is meer dan grijze of witte haren krijgen in een nacht. De andere kant, het Jenseits komt binnen in die ervaring. Vechten met je onvermogen is het zwaarste wat er is. 20 jaar lang wegvluchten, je werkelijke ontmoeting met God voor je uit schuiven. Dat win je niet. In de Aeneis

van de antieke Latijnse schrijver Vergilius (voor Christus) staat:

Dag en nacht staat open de deur naar het duister der diepte,
Maar om terug te keren, de weg in te slaan naar het daglicht,
Dat vergt pas moed. En wie slechts Jupiter liefhad,
Weinigen maar, of wier deugd hen omhooghief ten hemel,
Godenzonen, gelukte het.

We zijn gewend aan het verhaal van Jacob en Ezaü, maar zo'n voorchristelijke tekst van Vergilius leert ons weer wat bij. Jacob is met recht een godenzoon in deze verstaanshorizon.

Hij gaat door de zwarte nacht zoals dat bij de mystieken heet. Dat schuilt in ons allemaal.

In het korte maar heftig geëngageerde leven van Simone Weil schrijft ze als ze doodvermoeiend werk in de Renaultfabrieken doet "Door mijn verblijf in de fabriek, waar ik zowel in de ogen van anderen als in die van mezelf geheel in de anonieme massa was opgegaan, is het ongeluk van anderen in mijn vlees en in mijn ziel doorgedrongen. Niets scheidde mij van hen, want ik was werkelijk mijn verleden vergeten, en ik dacht aan geen enkele toekomst, daar ik mij moeilijk de mogelijkheid kon voorstellen deze vermoeienissen te overleven" Overall waar zij ziet dat de menselijke waardigheid ontkend wordt, wil ze zich persoonlijk inzetten. Ze sluit zich aan bij de Rode Kruistropen tijdens de Spaanse Burgeroorlog. Dan bezoekt ze in 1937 Assisi en schrijft: "In de kleine Romaanse kapel uit de twaalfde eeuw, waar Franciscus zovaak gebeden heeft, werd ik door iets dat sterker was dan ikzelf, voor het eerst gedwongen mijn knieën te buigen". In 1938 is zij tien dagen te gast in Solesmes: van Palmzondag tot dinsdag na Pasen. Hierover schrijft ze: "Ik had verschrikkelijke hoofdpijn. Ieder geluid deed mij pijn. Toch was ik door een uiterste inspanning van mijn aandacht in staat buiten dit ellendige lichaam te treden, het op zichzelf te laten lijden, alleen gelaten en ineengedrongen in een hoekje en intussen een zuivere en volmaakte vreugde te vinden in de ongekende schoonheid van de muziek en de teksten. Deze ervaring heeft mij bij benadering doen begrijpen, dat het mogelijk is vast te houden aan de liefde van God te midden van het ongeluk". Niet gelovig opgevoed zoekt ze naar zin en wordt onverhoeds overvallen en breekt God in haar leven door. Die ervaring laat haar niet meer los. Je kunt je niet aan God geven, God neemt jou op in haar liefde. Zij overleeft de rotklap op haar heup niet. Ze sluit zich aan bij het verzet en sterft 34 jaar oud, aan tuberculose. Een godendochter. Maar daar zijn er zovelen van onder ons. Gezien en gekend worden. Wie wordt ontmaskerd wordt gevonden en zal zichzelf opnieuw verstaan en leven bloot en onomwonden aan niets en niemand meer ten prooi. Maak mij mooi.

Henk Baars

Met dank aan Job, Vergilius en Simone Weil